

Olomouc – město sov

Text a foto: Tomáš Grim

Praha – město věží. Ale ne! Právě čtete přece časopis nikoli kulturomilný, ale přírodomilný. Takže znovu a tentokrát správně. Praha – město labutí. Hradec Králové – město slípek. Berlín – město jestřábů. New York – město káňat. Jaký ptačí přídomek patří Olomouci? To je po předešlých dvou hnízdních sezónách myslím nad slunce jasnější.

▲
*Čím vzácnější,
tím atraktivnější. To platí
i pro ptactvo. Kalous pustovka
u nás většinu let ani nehnízdí;
pokud ano, tak jen jednotlivé
páry. Největší šance ji potkat
máme v zimě, kdy se k nám
přesouvají pustovky ze severu.
Tato uhrančivá sova poctila
svou návštěvou hřbitov
v Neředíně, na periferii
Olomouce*

Každé větší město obývá nějaké ptactvo. Úplný nezámec o přírodu si všimne převážně tak holubů „věžáků“. Z ptačí letargie ho snad na jaře vytrhne ptačí cirkulárka, rorýsírísírísírísírí! Občas nám ornitologům spoluobčané ještě zmíní kosáky – „Zpívají pěkně, to ano, ale proč proboha tak brzo ráno!? Nemohli byste s tím něco udělat!?“ (Nemohli ☺). Tím to zpravidla končí.

Dojem, že města jsou na ptáky chudá, je však zcela mylný. Doslova opak může být pravdou: okolní zemědělská krajina se stává čím dál více

neobyvatelnou a ptačích druhů jen zdánlivě paradoxně a zcela logicky může být víc v zástavbě než v „přírodě“ – která už přírodou ani není (Grim T. 2017: Města: největší evoluční laboratoř světa? Naše příroda 10/5: 39–45).

*Jakému opeřenci
„patří“ toto město?*

Městská opeřená fauna je tedy bohatá. Odkazuje na to ostatně

i podtitul čerstvě vydané knihy o přírodě našeho hlavního města (Šturma J. A., Sedláček O., Šípek P. & Storch D. 2022: Planeta Praha: Průvodce nečekaně pestrou přírodou města. JAKOST, Praha). I proto není divu, že v různých městech často najdeme jeden druh, který stojí mimo řadu a který si s daným městem spojíme.

Tím charakteristickým druhem může být opeřenec, který upoutá svou početností – tak jako labuť velké zimující v Praze na Vltavě (Fuchs R., Škopek J., Formánek J. & Exnerová A. 2002: Atlas hnízdního rozšíření ptáků Prahy. Česká společnost ornitologická, Praha). V Hradci Králové zas nelze přehlédnout mimořádnou početnost slípky zelenonohé, u nás v tomto směru Hradec nemá konkurenci (Porkert J. & Hromádka M. 2021: Ptáci Hradce Králové. Pavel Mervart, Červený Kostelec). Berlín zas proslul unikátní a zdaleka největší hnízdní populací druhu, který bychom v zástavbě čekali jako jednoho z posledních – jestřábů lesních!

A když už jsme u těch dravců, nemůžu nezmínit jiný slavný unikát: hnízdění káňat rudoocasých (*Buteo jamaicensis*) přímo v centru New Yorku láká každoročně stovky, ne-li tisíce pozorovatelů (Grim T. 2016: New York. Ptáčkaření v urbánní džungli. Ptáci svět 23/4: 26–28). Dokonce o něm vyšlo i několik knih.

Časopis Naše příroda vychází v hanácké metropoli. Nasnadě je otázka, který ptačí druh by se měl stát tím, který Olomouc charakterizuje. Možností je jistě více. Občas ke mně zavítají kolegové ze severnějších či západnějších koutů ČR a první druh, který chtějí vidět, je strakapoud jižní. Ten ale není zas tak olomoucky výjimečný, snad i početnější než v Olomouci je

např. v Brně. Brno je ale jasným městem kachničky mandarinské, která nikde u nás není ani zdaleka tak hojná jako v jihomoravské metropoli. Poměrně početná a místně specifická je i olomoucká populace kachničky mandarinské, po Brně druhá nejpočetnější česká. Ale městem mandariněk je už Brno. Musíme hledat dál. Naštěstí to nezabere moc času.

Poražení kandidáti

Ještě před pár lety se o titul „Olomoucký opeřenec“ mohlo úspěšně ucházet více druhů. Kdybychom pomyslnou anketu prováděli těsně po přelomu století i tisíciletí, slušnou šanci na výhru by měl krom zmíněné mandarinky či strakapouda jižního i holub hřivnáč. Právě v roce 2000 se jak mávnutím kouzelného proutku stala z druhu téměř absentujícího nepřehlédnutelná dominanta olomouckých parků. Skokový nárůst početnosti hřivnáče se však jako vlna přelil i jinými částmi Evropy, nic specificky českého, natož olomouckého. Každopádně nám hřivnáč výmluvně připomíná, že ptačí fauna měst se dynamicky mění – i to je důvod, proč už dnes nemůžeme označit Prahu za „město krahujců“. Evropsky či snad i světově unikátní pražská populace krahujců je po svém dramatickém úbytku dnes už bohužel minulostí.

Na druhé straně ptačích druhů není zdaleka tolik co měst. Opakování se tedy vyhnout nelze. Třeba nárok na hrdý titul „Město slípek“ by si kromě Hradce Králového úspěšně mohla dělat i Paříž a jistě mnohá další města (u nás právě Praha). Zůstaňme tedy skromně v malých českých poměrech. A pamatujme, že se píše rok 2023. Pak je olomoucká volba jednoznačná.

- ▲ *Do očí bijící... přítomnost výřečka zrovna není. Dokonce i když se ozývá, je v městském ruchu těžké ho zaslechnout i jen na pár desítek metrů. Přesně na tomto stromě v areálu ZŠ Stupkova jsem poprvé zahlédl výřečka a vyfotil ho jak v roce 2021, tak i v další hnízdní sezóně roku 2022 (záběr je z r. 2022)*
- ▼ *Neuvěřitelná náhoda. Je 10. dubna 2022. V hospůdce U Kuděje se scházejí výřečkologové. Promítám jim shrnutí loňské sezóny. Datum přednášky volím záměrně - loni se výřeček objevil u ZŠ Stupkova 11. 4. Ani ne hodinu po skončení promítání píše kamarád do výřečkologického chatu „Přátelé, on je opravdu tady!“ Pokládám to za žert: jaká je šance, že pták, který zimuje někde pod Saharou, doletí dva roky po sobě skoro na den přesně?! A navíc hodinu po přednášce o něm samém?!?! Že tam nebyl včera, to víme bezpečně - jeden z výřečkobranců bydlí přímo naproti inkriminované škole. Náhoda neuvěřitelná, leč skutečná. Dokládají to záběry na této straně, oba pořízené hned den na to*

▲ **Noční duchové.** Do korun stromů spořádaní občané v noci zpravidla nesvítlí. Kdyby tak učinili v červenci poblíž areálu ZŠ Stupkova v Olomouci, naskytl by se jim při troše štěstí takovýto pohled. Výřeččí rodič (vpravo), nejspíš samice (viz další foto), krmí vysoko v koruně stromu svého potomka (vlevo). Jen pár metrů za ní naši spoluobčané v sousedním paneláku netuší, že se jim za humny děje něco mimořádného

▼ **Krasavice.** V předloňském roce, kdy se nám podařilo poprvé prokázat hnízdění výřečka malého v Česku ve městě, se nám povedlo odchytil jen některá z mládat a žádného z rodičů. Loni, když výřečci prokazatelně hnízdili podruhé, jsme nechytili žádné z mládat, ale zato jednoho rodiče. Portrét samice ze ZŠ Stupkova po odchytu

▲▼ *Oko za oko, kalouse za kalouse. „Měl bych Petrovi a Michalovi oplatit jejich ochotu sdílet lokaci ušáka,“ říkám si začátkem března 2022, když brouzdám neředěnským krchovem a fotím kalouse, které tam našli mí ptáčkařští známí. Hodinu a půl ale nic pořádného nenacházím. Hřbitovní bird(watch)ing se moc nedaří, je tu docela mrtvo. Načež se ukázalo, že ty uřvané sojky nedotírají jen na kalouse ušaté (nahore). Z první fotky (dole) nebylo hned jasné, na koho si sojka otvírá zobák; až při maximálním zvětšení ve mně hrklo – kalous pustovka! Trůní osm metrů nad zemí a je vidět jen v úzkém průhledu mezi větvemi tují. To možná vysvětluje, proč ji většina zájemců, kteří se na ni po zveřejnění mého pozorování přijela podívat, ani nenašla. Kochám se jí přesně dvě hodiny, než mi došla baterka v mobilu, baterka ve foťáku a pak i náhradní baterka do foťáku. Jako bonus se dostavil i jeden brkoslav ve velkém hejnu pěnkav*

▲▼ *Na hřbitově v Olomouci. Deňující pustovka na neředínském hřbitově to neměla lehké. Mobbovaly ji dvě sojky, pak dvojice dlasků, nakonec desatero pěnkav. Zajímavé je, že postupně, nikdy ne společně. Přitom sojky se vrátily několikrát, asi aby se osvěžily z dotírání na dva deňující kalousy ušaté o pár desítek metrů vedle. Občas poblíž zavarovaly straky (asi z jiných důvodů), pustovka pokaždé zpozorněla. Pěnkavy byly původně čtyři; pak ale kolem prolétlo a poblíž sedlo hejno asi 70 pěnkav (s příměsí čížků a jednoho brkoslava), přičemž část tohoto hejna se nechala strhnout mobbujícími pěnkavami a přidala se k útokům na pustovku. Dvě sojky vydržely mobbovat nejdéle – vracely se k pustovce přinejmenším dvě hodiny, co jsem od toho divadla nemohl odtrhnout oči*

David. Do lesa hned za našim panelákem v Hlubočkách chodím na jaře na sluky. Když se poštěstí, mihne se i jestřáb, který hnízdí jen pár set metrů od stolu, kde tento text píšu.

Ze sov tam potkávám jen puštíky obecné. Jaro loňského roku přineslo překvapení. „Šálí mě sluch? Kulíšek tady?“

říkám si, když moje ucho zaznamená sotva slyšitelné jemné pískání. Naslouchám pečlivě, ale zvuk je na hranici rozpoznatelnosti. Na pomoc přichází přehrávka hlasu kulíška nejmenšího přes malý přenosný reproduktor. Za pár vteřin mám mikrosوفيčku na stromě přímo před očima!

A za chvilku přilétá další! Po jedenácti letech, co do údolí Zdiměřského potoka chodím, je to poprvé, kdy tu mám čest s naší nejmenší sovou. Hlubočky sice nejsou Olomouc, ale přece jen je to dost „za humny,“ abych kulíška ve výčtu (skoro) olomouckých sov nevynechal

Newyorská káňata rudoocasá připomínají, že početnost není všechno. Určité město si můžeme spojovat nejen s druhem tam mimořádně početně hnízdícím, zimujícím či protahujícím. I opak může být typický – začátkem 90. let minulého

století hnízdil totiž v NY jen jeden pár káňat. Teď už je olomoucký emblematický opeřenec jasný 100%.

Sova

Prvním prokázaným městským hnízděním výřečka malého byla v Česku počtena právě Olomouc. K hnízdění došlo v roce 2021 a českým zájemcům o přírodu mohlo uniknout jen díky aktivnímu úsilí – už od začátku sezóny jsem totiž o této výjimečné události referoval s kolegy opakovaně v médiích (viz box Výřečkočtení). Událost to byla výjimečná tuplovaně: v minulosti předtím v ČR nebylo prokázáno městské hnízdění žádné a neměstské hnízdění bylo zjištěno pouze jedno, v roce 1998 v Bílých Karpatech. Další tuplovanost nastala v tom, že rovnou zahrnily dva páry.

Popularizační hrách tentokrát nedopadl na zeď – na výřečky se přijelo podívat víc zájemců než na jakéhokoliv vzácného zatoulance či hnízdiče

VÝŘEČKOČTENÍ

Články se týkají aktuálních událostí světa českých a moravských výřečků a jsou řazeny chronologicky (v pořadí vydání). Snad vás budou inspirovat k pozornějšímu naslouchání za jarních nocí a – pokud bude úspěšné – i hlášení vašich záznamů:

- Grim T. 2021: Na hotelu v Olomouci. Ptačí svět 28(4): 6.
- Grim T. 2021: Věrečci v Holomóco hnízdíjól! Naše příroda 14(6): 22–32.
- Grim T. 2021: Olomoucké výřečkobraní. Vesmír 100(12): 766–768.
- Grim T. 2022: Výřeček malý: nový hnízdící druh České republiky? Myslivost 70(4): 40–43.
- Říha D. 2022: Výřecci se vrací – pomozte pátrat po naší nejvzácnější sovičce! Avifauna 20. 4. 2022, on-line.
- Harmáčková L. 2022: Zapojte se letos do výřečkobraní i vy? Ptačí svět 29(1): 23.
- Kovařík P., Hladká T., Harmáčková L. & Grim T. 2022: Šíření výřečka malého (*Otus scops*) v Česku. Sylvia 58: 3–16.
- Grim T., Kovařík P., Harmáčková L., Tošenovský E., Hladká T., Spáčil P., Křištín A., Poprach K. & Svěčka J. 2022: První prokázaná městská hnízdění výřečka malého (*Otus scops*) v Česku. Sylvia 58: 17–35.

v České republice předtím. Zájem byl tak mimořádný, že majitel hotelu Flora (kde proběhlo jedno z výřeččích hnízdění) v reakci na počet zájemců, kteří se z celé republiky na výřečky sjížděli, zavtipkoval, že si pod hnízdní dutinou založí stánek s občerstvením ☺.

O výřečcích se dozvěděla širší veřejnost i díky soutěži Czech Nature Photo. Fotoreportáž o doložení prvních městských výřeččích hnízděních získala „Speciální cenu Czech Photo za mimořádný projekt“. „Každý rok se nestává, že je mezinárodní porota tak uhranutá fotografiemi a příběhem, že vyhlásí speciální cenu Czech Photo.“ (<https://www.czechphoto.org/detail-novinky/1917-47/pribeh-fotografie-tomas-grim-ptaci-hlidka/>). V historii soutěže byla udělena teprve podruhé – a tato výjimečnost pěkně souzní s výjimečností hnízdění výřečků.

Jedna vlaštovka jaro nedělá a jeden výřeček městský symbol jistě také ne. Nicméně už v první sezóně (2021) vyhníždily páry dva. V dalším roce

se kupodivu objevili (stejní?) výřecci v obou teritoriích znovu. Oba páry zahníždily. Jeden úspěšně, druhý podle všeho bez úspěchu. Krom toho se v okolí potulovalo či drželo několik dalších výřečků. Výřečkologické bádání v tomto roce (2022) bohužel neprobíhalo s takovým nasazením jako v roce prvním. Šance, že další hnízdní pokusy unikly pozornosti, je tedy poměrně značná.

O tom, že doložit hnízdění výřečka je mimořádně obtížné, svědčí prostý fakt. I po zkušenostech, které jsme s kolegy výřečkology nasbírali během první sezóny, se nám v sezóně druhé nepodařilo zjistit, v které z mnoha dutin na ZŠ Stupkova výřecci podruhé vyhníždili! Přitom vyhníždili zcela jistě, jak dokládají fotografie vyvedených mládat a odchyt samice s hnízdní nažinou. Druhé aktivní hnízdo, na hotelu Flora, bylo umístěno tak vysoko na neosvětlené stěně budovy, že ani nevíme, zda se mláďata dostala z dutiny a zahynula po vyvedení, nebo už před ním. Výřečkologie je řehole.

Goliáš. Na opačném konci velikostního žebříčku najdeme výra velkého: váží jako 30 až 60 kulíšků. Do urbanizovaných míst proniká jen zřídka, ale v posledních letech začíná ve městech hnízdit častěji (např. Budapešť, Hamburk, Madrid). Na lidských stavbách ale výra najdeme často mimo města – hradní zříceniny má rád. V okolí Olomouce se s touto majestátní sovou můžeme setkat také. Ačkoli u všech fotografií důsledně uvádím místo jejich pořízení (kde byl záběr pořízen často rozhoduje o tom, zda je fotografie unikátní a zajímavá, nebo není), udělám v tomto případě z důvodu ochrany citlivého druhu výjimku

▲ **Vrátí se?** Vzhledem k tomu, jak v posledních dekadách člověk „vylepšil“ hospodářské praktiky, má sýček plné právo „tvářit se našťvaně“. Tento dojem je samozřejmě jen povrchní a naivní antropomorfismus, nicméně ptáci na něj doplácují často i smrtí – např. když si antropomorfně promítáme dětské znaky do ptačích mládat a „zachraňujeme“ je, s typicky fatálními následky (Grim T. 2021: „Opuštěné“ ptáče. Zachraňovat či nezachraňovat? Naše příroda 14/2: 8–17). Sýček ze zemědělské krajiny vymizel, Olomoucko bohužel není výjimkou. Velmi vzácně se k nám na Hanou zatoulá, a to je pak důvod k velké radosti (Ševčíková K. 2020: *Aprílový žertík? Kdepak – neuvěřitelné překvapení! Ó, ptáci: <https://o-ptaci.webnode.cz/news/aprilovy-zertik-kdepak-neuveritelne-prekvapeni/>*). Doplnující záběr sýčka je z oblasti jeho jádrového výskytu u nás, z okresu Litoměřice (konkrétní lokalitu vzhledem k silné ohroženosti této sovy u nás neuvádím)

► **Pálenka vám rozprouďí krev.** Ani nemusí obsahovat alkohol ☹. Setkání s ní je totiž svátkem skoro tak vzácným jako setkání se sýčkem. Vždyť celá její česká populace čítá sotva 160 až 240 párů. Sova pálená je proto, stejně jako sýček, na červeném seznamu našich druhů vedena jako druh kriticky ohrožený. Na snímku je jedinec odchycený pro účely kroužkování. Měrovice nad Hanou, Olomoucký kraj

Co bude v dalších letech, to je ve hvězdách. Strmý nárůst počtů záznamů výřečků v posledních letech, navíc v rámci ČR koncentrovaný na střední (a jižní) Moravě, dává naději, že výřečci

se stanou trvalou součástí olomoucké ptačí fauny. Podporuje to i skutečnost, že čím dál tím větší část záznamů výřečka v Česku pochází z městské zástavby (a naopak relativně ubývá záznamů z vesnic). Výřeček je prostě měšťák a jeho městem je u nás Olomouc.

Sovy, sovy, sovy

Na rozdíl od všech zmíněných ostatních městských „erbovních“ druhů, je (podle mého názoru jasný) olomoucký ptačí emblém aktivní v noci. A díky mým vlastním nočním aktivitám, spojeným právě se sledováním výřečků, jsem se mohl přesvědčit o tom, že Olomouc by nemusela být jen městem výřečka, ale přímo městem sov.

Je 7. července 2021. Ve 23:05 nám s Lenkou Harmáčkovou končí výřečková šichta u hotelu Flora. Podle všeho to vypadá na už probíhající hnízdění soviček (i když na konečný důkaz si ještě pár dnů musíme počkat). Vyrážím sám ještě zkontrolovat druhé teritorium u ZŠ Stupkova, kde jsem v dubnu výřečka poprvé vyfotil, ale později tam aktivita výřečka klesla až vymizela a my hnízdo přestali sledovat. Ani při této návštěvě se nic moc neděje, sameček jen vlažně zareaguje na krátkou přehrávku výřeččího písání a ztichne. Až o týden později se ukáže, že v dutině už několik týdnů vesele probíhá výřeččí množení! Jenže ne v dutině dubnové, ale jiné, na vedlejší budově. I přes návštěvy desítek pozorovatelů hnízdění málem uniklo pozornosti.

To v tu chvíli ovšem netuším. Nadšený z nadějněho průběhu události vyrážím městem dál. Musím to celé výřečkování rozchodit, rozdýchat. Hned v Čechových sadech, sousedících s výřečky „napadeným“ hotelem Flora,

potkávám puštíka. Typický samičí kontaktní hlas. Nic neočekávaného – s kalousem ušatým je puščík obecný nejčastější městskou sovou u nás. Vlastně se tu potkávají naše sovy nejběžnější (puščík) a nejvzácnější (výřeček).

Štráduju si to městem dál, ulicemi i parky, kterých má Olomouc nepřeberně ve všech velikostních kategoriích. Právě tato mnohozrnná mozaika různých prostředí jistě může za to, že Olomouc je město na ptactvo skutečně bohaté. Zabrouzdnu do Smetanových sadů, tam bych mohl s vyšší šancí narazit na kalouse. Samozřejmě ušaté. Na kalouse pustovku nepomyslím; i kdyby nebylo léto, pustovka není urbanizovaný pták snad nikde a setkání s ní v intravilánu je spíše vzácností. Takových pozorování mám sice víc, ale pořád ze stejného denišť v jedné obci na Břeclavsku, kam se skoro každý rok vracím (na rozdíl od pustovky, která tam bývá jen některé roky). To ale netuším, jaké pustovčí překvapení mě potká i tady v Olomouci, jen o pár měsíců později.

Kýžený kalous se neukázal, ani neozval. Pokračuju tedy na ZŠ Stupkova a po výše vzpomínaném vlažném výsledku jdu dál směrem k periférii. Tam by mohlo být i něco jiného. Na Tabulovém vrchu je ale naprostý klid. Chvilí popocházím a až při odchodu mě napadne, že mám v batohu reproduktor. Zajdu na okraj pole a pustím nahrávku kalouse ušatého. Bez reakce. No nic, balím to. Na poslední chvíli mě napadne „co tak zkusit pálenku?“ Kořalku v batůžku nemám, a tak nezbyvá, než pustit nahrávku pálenky. Opět bez reakce. Nic jsem ani nečekal, sova pálená u nás „šla populačně silně dolů“ (jak se sluší to vyjádřit ornitologickou hantýrkou). Přehrávku jejího hlasu příležitostně sem tam zkusím, ale zatím

v naprosté většině případů bez úspěchu. Odcházím směrem do zástavby... a pár desítek metrů za mnou se, jakoby na rozloučenou na poslední chvíli, ozve nezaměnitelné skřečení pálenky!

Cesta mě dál vede spíš náhodně než plánovitě přes periferní zahrádky a pak sídliště. Už si říkám, jak je zvláštní, že jsem nepotkal ani jednoho kalouse ušáka. Copak je jich letos tak málo? Dokonce ani nahrávka nepomohla, i když jsem ji pustil na více místech. Až na sídlišti Povel do kalouse téměř narazím – nejdřív se varovně ozve a vzápětí mám šanci se jeho siluetou kochat proti spoře osvětlené sídlištní ulici skoro celou vteřinu. Klasická sovi „kochačka“... ☺

Město nejen výřečků

Během jedné městské noci tedy celkem čtyři druhy sov. Pěkné. Tím ale Olomouc ještě nevyložila všechny soví karty na stůl. O tom si můžete přečíst v popiscích fotografií kulíška a výra. Pro úplnost přidávám i záběry sýčka a sovy pálené, i když je šance, že je potkáte v Olomouci či v jejím nejbližším okolí bohužel dnes už velmi malá. Ale třeba se jednou vrátí – pokud jim tedy dá naději změna současných způsobů hospodaření v krajině.

Že se vrátí výřečci, tomu už začínám, navzdory mému původnímu pesimismu, věřit i sám. Na rozdíl od sýčka nebo pálenky jim města ve své současné podobě vyhovují. To dává naději jak jim, tak těm, kdo se jimi chtějí v městské džungli pokochat.

Co říct závěrem k „městu sov“? Olomouc je v první řadě univerzitní město. A sovy jsou tradičně symbolem moudrosti. „Olomouc – město sov“... na tom by něco mělo být, ve více smyslech... ☺

Citované články autora
jsou volně k dispozici
na jeho stránkách:
<http://www.tomasgrim.com/>

